

Основно изискване за постигане на ефективност при отглеждане на животните, независимо от техния вид и направление, е те да бъдат здрави. В пълна сила това важи за говедовъдството. Подмяната на животните в една кравефермата не може да стане с един замах, тъй като репродуктивния процес е бавен и продължителен. Инвестициите за всяка крава от тях са много големи. Наред с останалите проблеми, пред които са изправени говедовъдите, отклоненията в здравословния статус на животните окончателно компрометираща целесъобразността от този отрасъл. Трите основни критични пункта свързани със здравословното състояние на кравите са: млечна жлеза, полови органи и копита.

Факторите определящи здравословното състояние на копитата са тяхната индивидуална устойчивост; натоварването упражнявано върху тях и въздействието на околната среда.

Здравите крайници при кравите не са едно абстрактно и недостижимо понятие. Напротив те са реална цел. Разбира се достигането ѝ не е безплатно. В тази връзка конкретните задачи, които трябва да изпълнява всеки фермер са няколко. Разликата между тях е относителна, но те представляват добър изходен пункт за целенасочени действия.

1. Първото, което трябва да се постигне е качеството на новия и растящ рог да е много добро. Твърдостта на рогът определя здравината на копитото. Състоянието на копитата е в тясна зависимост от цялостния статус в организма, т. е. от самата крава. От нея зависи качеството на копитния рог. Нейното поведение при хранене, кондиция (растеж, бременност, лактация), генетика, натоварване и експлоатационен режим играят роля в тази насока.

Комбинацията от твърдостта на копитния рог и формата на копитото определя качеството. Тъй като образуването на копитен рог е непрекъснат процес, качеството му отразява хранителния режим и обезпечеността с незаменими вещества, стадия на лактацията и здравословното състояние. Рогът расте със скорост 1-2 мм за седмица. Стъпалото е дебело приблизително 1 см., така евентуални кръвоизливи или други увреждания в дълбочина стават видими едва след около 2 месеца. Рисковите периоди през годината са отелването и началото на лактацията. Поради специфичността на обмяна на веществата в организма на най-високопродуктивните крави, по време на най-усилената лактация е възможно копитният рог леко да омекне.

Храненето оказва огромно въздействие върху качествата на копитния рог. Най-важния фактор свързан с храносмилането и пълноценното усвояване на хранителните вещества е нормалната функция на предстомашията. Затова предлаганата дажба трябва е добре структурирана, със забавено отделяне на лесно смилаемите хранителни вещества. Внезапната смяна на хранителния режим е вредно, така също и развалените и плесенясалите фуражи. За образуване на качествен рог е необходимо да се осигурят специални хранителни вещества, като калций/фосфор в определено съотношение, биотин, витамин В₁₂, цинк, мед, манган и витамините А, Д, Е.

Наследствените заложи оказват влияние върху постановката и изискванията на копитата, върху тяхната големина и форма, твърдост, а най-вероятно и върху реакцията на отделните животни на болка и натоварване. Колкото по-голямо внимание се отделя на външния вид на копитата, като признак съблюдаван при селекцията, толкова и кравите са по здрави и устойчиви. Селекционният план да е съставен така и да спомага за това, животните в стадото да се придвижват без проблем и в напреднала възраст.

При здравето и добре оформеното копито, издържащо на голямо натоварване рогът е гладък, равномерно оцветен, носещият ръб добре оформен. Задната част в областта на ладиевидната кост е без увреждания и отклонения. Мекият стъпален рог се износва, поради което възниква жлеб. Непигментираният здрав стъпален рог е с бял цвят.

В 24% от случаите, различията в здравословното състояние между индивидите се унаследяват, останалото се дължи на мениджмънта. Следните признаци и заболявания се предават по наследство: държане на крайниците – 12%; ъгъл на копитото – 23 %; дефект на бялата линия – 2%; дигитален дерматит - 10%; междупръстова хиперплазия на кожата -10%; интердигитален дерматит – 8%; пододрматит – 5%.

2. Копитата трябва да се натоварват равномерно. Формата и подрязването им да отговарят на изискванията. Върхът на крайника не е една статична система. Ролята му при придвижване на животното налагат много добро пасване към тялото и същевременно съгласуване и оптимизиране на всички действащи сили.

Изискванията на които трябва да отговаря копито и обувката при човек са сходни – подходяща пасваща форма, здравина, устойчивост, с възможност да неутрализира ударите. Има обаче една голяма разлика – ние можем да подменим своите обувки, а кравата трябва да се задоволи с копита, които има.

Съществува носещ механизъм, който поема и неутрализира всички възникнали натоварвания по време на движение или в покой. Копитната кост е свързана със стената на копитото, поемаща значителна част от теглото на тялото. Копитната стена поема и по-голямата част от натоварването при придвижване. Стъпалото също изпълнява тази функция. Венечната и ладиевидната кост, както и копитната възглавничка пружинират. Така те неутрализират натоварването и ударите. Свивателните сухожилия изпълняват същата роля най-вече по време на движение.

Износването на рога е в тясна зависимост от експлоатационния режим, подовото покритие във фермата, както и качеството на земната повърхност (асфалт, мека почва, камъни, пясък) при паша и разходка.

3. Третата задача на фермерите е да намалят до минимум вредните въздействия на околната среда.

Роля за здравината на копито оказват различни фактори на околната среда, водещи до омекотяване на рога – влага или обратното от пукнатини предизвикани от прекомерното изсушаване. При силен натиск с пръст върху здраво копито не трябва да се усеща мекота. Защитните сили на организма също оказват влияние върху качеството на копитния рог. Те са в зависимост от общите неспецифични съпротивителни сили и са намалени в началото на лактацията (негативен енергиен баланс) и при различни заболявания. От друга страна здравината на копитния рог е от значение за защитата на организма от външните неблагоприятни въздействия и патогените.

4. Четвъртият принцип, който трябва да се спазва е да се действа възможно най-рано и ефективно.

Здравословното състояние на копитата представлява непрекъснат кръговрат от растеж и натоварване, заболяване и излекуване. Към всичко това, се добавят и допълнителни заплахи и неблагоприятни въздействия – разпространение на болестни причинители, рязка смяна на хранителния режим или нови гледачи и собственици. В тази връзка, четвъртият фактор на успеха е бързото откриване и диагностициране на здравословните проблеми. Той гласи: Да действаме възможно най-рано и ефективно. Колкото по-рано бъде открито дадено копитно заболяване, толкова и изгледите за успешно излекуване са по-големи. Един пример: какво трябва да се предприеме при вида на една куцаща крава. Най-напред трябва да се облекчи или да се премахнете болката. Необходимо е да се приложи аналгетично средство, да се подрежат копитата

и евентуално да се извърши ортопедично подковаване. Приближете и улеснете контакта на кравата с фуражите – било то на пасището или в обора (в близост до леглото при вързано отглеждане). Подканвайте я, ако е необходимо и ѝ оказвайте помощ на всеки 3 часа да се храни. Същевременно на засегнатото животно трябва да се осигури достатъчна по продължителност почивка. За тази цел леглото да е широко и постлано с мека постеля, а подът сух и топлоизолиран. Така при изправянето и при лягането кравата ще изпитва минимална болка и рискът от допълнително нараняване и увреждане е нищожен. Куцашката крава трябва да се храни рационално и да поема необходимото количество фуражи. Да, но ако прагът към яслата и поилката са разположени твърде нависоко. Незабавно това трябва да бъде коригирано.

5. Контрол и преценка на състоянието на копитата и на постигнатите резултати.

Съвкупността от всички усилия, трябва подобри здравословния статус на копитата в стадото, който трябва да се контролира детайлно при всички профилактични мероприятия и при извършване на тоалет. От направената преценка се прави извод, кои фактори и мероприятия изискват по-нататъшно усъвършенстване. Когато кравите започнат да куцат, това означава, че копитното заболяване е прогресирало. Всички патологични случаи в стадото трябва да се регистрират (куцота, копитни заболявания) и по този начин ще се получи представа за мащаба на съществуващите проблеми, ще се извършат и планират целенасочени подобрения.

6. Друг много важен фактор е управлението на стадото, с всички негови аспекти. Когато то е на необходимото ниво, съчетано с оптимален режим на отглеждане, всичко зависи от провежданата селекция и наличния генетичен материал. Здравният мениджмънт на копитата е една съществена съставна част от ежедневната работа. Основната цел да се подсигурят отделните фактори на успеха, като същевременно се контролират рисковете. Затова са необходими познанията. Единствено с правилния поглед върху нещата може да се действа своевременно и целесъобразно.